

Irene de la Torre

Een vertalersperspectief op de hervertaling van Anne Frank in het Spaans

Irene de la Torre (Madrid, 1988) is schrijfster en literair vertaalster uit het Nederlands, Engels, Frans en Catalaans in het Spaans. In 2017-2019 werd ze als vertaalster Nederlands-Spaans geselecteerd om deel te nemen aan het Europese project CELA (Connecting Emerging Literary Artists), waar ze werk vertaalde van Joost Oomen, Simone Atangana Bekono en Lotte Lentjes. Ze publiceerde bij verschillende Spaanse uitgeverijen vertalingen van romans, stripboeken, essays, biografieën en poëzie. Haar eerste verhalenbundel, Crema solar, verschijnt in het voorjaar van 2026 bij de Spaanse uitgeverij RIL en ze werkt momenteel aan haar eerste roman. Haar korte verhalen en vertalingen verschenen ook in verschillende literaire tijdschriften, zoals De Revisor (met vertaling van Joep Harmsen) en Quimera. Daarnaast schrijft ze leesverslagen voor uitgeverijen en voor Nederlandstalige schrijvers om hun werk op de Spaanse uitgeverijmarkt te promoten, evenals artikelen en recensies voor diverse media. Haar speciale belangstelling hebben fictieromans van Nederlandstalige auteurs van haar generatie. Dit stuk verscheen in beknopter vorm eerder op Mondiaal Neerlandistiek.

Een vertalersperspectief op de hervertaling van Anne Frank in het Spaans

Toen ik het voorstel kreeg om *Het dagboek van Anne Frank* te vertalen, dacht ik eerst dat er al een Spaanse vertaling uit het Nederlands bestond, en dat deze bovendien van een goede vertaler was: Diego Puls. Mijn eerste reactie op dat voorstel was dan ook negatief. ‘Het hoeft niet opnieuw vertaald te worden, het is al vertaald, en heel goed.’ Maar ik besloot de beslissing even te laten rusten en wees het voorstel niet af. De volgende dag kreeg ik een telefoontje van de redacteur van uitgeverij Edaf, die me voorstelde om elkaar de volgende dag persoonlijk te ontmoeten. ‘Ik heb niets te verliezen,’ dacht ik.

Die volgende ochtend verliet ik de vergadering met het ondertekende contract: ik zou de eerste teksten van *Het dagboek van Anne Frank* uit het Nederlands in het Spaans vertalen en bovendien het voorwoord schrijven. Het was mei 2025 en de oplevering stond gepland voor eind september van datzelfde jaar. Die datum is niet toevallig gekozen, want Anne Frank stierf in 1945 en in 2025 was het 80 jaren na haar dood. Deze gegevens zijn belangrijk omdat volgens de Spaanse wetgeving een literair werk 80 jaar na het overlijden van de auteur vrij van rechten is, en daarom wilden de uitgevers van Edaf in 2026 een nieuwe vertaling publiceren. De vertaling die mij werd opgedragen betrof de originele teksten van de auteur, haar eerste versie, dat wil zeggen de versie die Anne aanvankelijk had geschreven of de zogenoemde Versie A. Het was dus niet de versie die Otto Frank, haar vader, had bewerkt en aangepast voor publicatie, aangezien Otto Frank in die versie als medeauteur van het dagboek wordt beschouwd en deze nog niet vrij van auteursrechten is. Het dagboek kent dus verschillende versies, iets wat ik op dat moment zelf niet wist. Plotseling wilde ik meer weten, ik wilde me verdiepen in dat verhaal. Ik had het dagboek als jongere gelezen en had zelfs enkele jaren geleden een klein deel zelf vertaald om mijn vertaalvaardigheid te oefenen en te verbeteren. ‘Heb je daar tijd voor?’ vroegen de uitgevers me, nadat ze me alles hadden uitgelegd. ‘Ja,’ antwoordde ik, resoluut. Het leek me het beste idee ter wereld en een uitstekende kans. Diezelfde avond begon ik met vertalen.

Het vertaalproces

Ik heb de vertaling van het dagboek op dezelfde manier aangepakt als ik alle vertalingen aanpak: ik tel het aantal woorden en bereken vervolgens hoeveel woorden ik per dag moet vertalen om de deadline te halen en voldoende tijd te hebben om het minstens twee keer te reviseren. Dit was ook nu het geval, en toen ik klaar was met tellen, kwam ik tot de conclusie dat ik één dagboekfragment per dag kon vertalen en de deadline ruimschoots zou halen, dus dat heb ik gedaan. Uiteindelijk werd het een

nachtelijke vertaling, hoewel dat niet de bedoeling was: voordat ik ging slapen, vertaalde ik een dagboekfragment. Bovendien kon ik aan het einde van de zomer en van het project profiteren van een vertaalresidentie in Translation House Looren, in Zwitserland, die me een zeer waardevolle ruimte en tijd gaf om de eerste versie af te ronden. Toen die eenmaal af was, begon een lang revisieproces. Ik las de vertaling eerst en vergeleek die met het origineel. Daarna activeerde ik de optie om het bestand van mijn vertaling hardop voor te lezen terwijl ik het originele boek las, om te zien of ik ergens een fout had gemaakt. Dat was iets wat ik tot dan toe nog niet had gedaan en wat me enorm heeft geholpen, vooral om afstand te nemen van de tekst. Toen ik daarmee klaar was, las ik het hele boek alsof ik een externe lezer was: iemand die het boek voor het eerst las. Deze laatste fase doe ik meestal en ik merk altijd dat het veel effectiever is als je de tekst een aantal maanden, of zelfs een jaar, laat liggen en er dan weer naar terugkeert. In dat opzicht had ik wel wat meer tijd kunnen gebruiken.

Het voorwoord schrijven

Toen ik tevreden was met de vertaling, ging ik aan de slag met het schrijven van het voorwoord en begon een lang proces van documentatie over de historische context en het leven van Anne. Ik vond het erg waardevol dat de uitgevers de vertaler van het boek vroegen om het voorwoord te schrijven, omdat gezegd en bewezen is dat wij de meest nauwkeurige lezers zijn en de originele teksten het beste kennen. Voor dit voorwoord moest ik echter wel informatie verzamelen en me documenteren. Daarvoor kocht ik de versie die is uitgegeven door het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie: *De dagboeken van Anne Frank*, 'een eerbetoon aan Anne Frank', van uitgeverij Bert Bakker, geschreven door de auteurs David Barnouw en Gerrold van der Stroom. Deze versie is onberispelijk. Ik bestelde het boek – een boek van bijna achthonderd pagina's – bij een tweedehandswinkel in Nederland en het werd bij mij thuis in Madrid bezorgd. Dit boek was, samen met de prachtige biografieën van Carol Ann Lee, *Anne Frank 1929-1945* (Amsterdam, Balans 1998) en Melissa Müller, *Anne Frank. De biografie* (Amsterdam, Bert Bakker 1998), plus de teksten die op de officiële website van de Anne Frank stichting in Amsterdam zijn gepubliceerd en een zeer korte en zeer aan te bevelen tekst, *Who owns Anne Frank?* van Cynthia Ozick, vrijwel de enige bron van informatie die ik heb gebruikt om me te documenteren. Tegenwoordig wordt er te veel gepubliceerd over Anne Frank, en voor mij was het erg belangrijk om informatie uit betrouwbare bronnen te lezen. De twee biografieën waren voor mij enorm nuttig en ik kwam ze tegen na het lezen van een kort maar zeer interessant artikel van Monica Soeting op de website van de Digitale Bibliotheek voor Nederlandse Letteren. Ik ben van mening dat goede informatie zo beknopt mogelijk moet zijn. Nadat ik al deze boeken en teksten had gelezen, ging ik aan de slag met het schrijven van het voorwoord en uiteindelijk heb ik daar mijn eigen indrukken in verwerkt, omdat ik het boek had vertaald en de biografieën had gelezen en bijna bestudeerd. Het was erg bevredigend en stimulerend, en hoewel ik er

mijn hele leven aan had kunnen werken, moest ik het op een gegeven moment toch inleveren.

Hervertalingen

Toen het project eenmaal was afgerond, kreeg de vraag die ik mezelf bij het aannemen van de opdracht had gesteld een andere lading: ‘Zijn hervertalingen nodig?’ Mijn kijk op de zaak was veranderd en mijn antwoord was nu: ‘Ja, ik vind ze nodig, hoewel ik ook moet zeggen dat ze niet onmisbaar zijn.’ Juist in de vertaalresidentie waar ik deze opdracht voltooide, stelde een van de resident-vertalers tijdens een van de diners die we daar hadden een vraag: ‘Als een klassieker niet herschreven wordt en toch goed werkt, waarom zou hij dan opnieuw vertaald moeten worden?’ Deze vraag zette me een tijdje aan het denken. Het leidt tot discussie, maar het is waar dat elke vertaling anders is, omdat elke vertaler de tekst op een andere manier interpreteert en zich vastlegt op één manier om een tekst te interpreteren, namelijk die van hem of haarzelf. Naar mijn mening gaan er dus interpretaties of details verloren, en meer versies vormen een breder beeld van het origineel. Vertalers nemen voortdurend beslissingen, dus we sluiten oplossingen uit. Een oplossing die de een uitsluit, sluit de ander misschien niet uit, zodat wat de een verliest, door de ander wordt gered, en omgekeerd. Uiteindelijk leek deze vraag mij enigszins vergelijkbaar met de volgende stelling: ‘Als een toneelstuk al eens in de geschiedenis is opgevoerd, moet het dan opnieuw worden opgevoerd?’ Ja, natuurlijk.

Vertaalbeslissingen: enkele voorbeelden

Zoals ik hierboven al heb aangegeven, is de reeds gepubliceerde vertaling erg goed. Ik denk echter dat een tweede (of derde, of vierde, of vijfde) versie de moeite waard is, zoals ik ook al eerder heb aangegeven, in die zin dat de vorige vertalers sommige delen op een bepaalde manier hebben geïnterpreteerd en ik op een andere, of dat zij het gewoon op een specifieke manier in het Spaans hebben vertaald en ik een andere stijl heb gebruikt en het op een andere manier heb gedaan. In dit verband lijkt het me erg belangrijk om te benadrukken dat de vertalingen die voorafgingen aan die van Diego Puls vanuit het Nederlandse origineel ‘brugvertalingen’ waren, dat wil zeggen vertalingen uit het Duits, Frans of Engels in het Spaans. Dit geeft een extra stempel van authenticiteit of waarheidsgetrouwheid aan deze hervertaling van het dagboek van Anne in het Spaans. Een van de voorbeelden van enkele wijzigingen die ik heb aangebracht ten opzichte van de reeds gepubliceerde vertaling, was het onderscheid tussen ‘vader’, ‘moeder’, ‘papa’, ‘mama’, ‘papi’, ‘mami’, en tegelijkertijd het onderscheid tussen ‘Vader’ of ‘Papa’ en ‘Moeder’ met een hoofdletter of een kleine letter, zoals in het origineel van Anne. In andere vertalingen van het dagboek werd dit onderscheid niet gemaakt en werd alles samengevoegd tot papa en mama, maar ik

vond het gepast om dit onderscheid te respecteren, aangezien de manier waarop ze naar haar ouders verwijst de gemoedstoestand of de relatie weerspiegelt die Anne op een bepaald moment in haar leven met hen heeft. Een ander voorbeeld is dat ik de titels van de boeken die Anne in het achterhuis las in het Nederlandse origineel gelaten heb. Als er een Spaanse vertaling van deze boeken was, heb ik dat aangegeven, maar als dat niet het geval was, vond ik het oneerlijk om de titels in het Spaans te laten staan terwijl deze boeken niet vertaald en gepubliceerd zijn. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van kleine details die van de ene versie tot de andere verschillen, en ik wil niet te veel uitweiden, maar ik vond het wel nodig om concrete voorbeelden van die verschillen te geven. In grote lijnen is het belangrijkste verschil tussen de vorige vertaalde versie en de mijne dat ik elk vormelijk element – laten we zeggen, van een redacteur – volledig heb weggelaten. Dat wil zeggen: als er een spelfout stond in het origineel – een gevolg van de levensfase waarin Anne zich op dat moment bevond – liet ik die staan, omdat het te allen tijde mijn bedoeling was haar stijl op dat moment weer te geven, en als de spelling niet helemaal duidelijk was, liet ik dat zo. Ik heb de tekst dus op geen enkel punt orthotypografisch gecorrigeerd en heb ook haar mondelinge stijl, haar losse zinnen en haar vrijere of willekeurige interpunctie grotendeels gerespecteerd. Dit alles heb ik moeten toelichten in een uitleg van de vertaalster, op de eerste pagina's van het boek.

Tot slot

De conclusie die ik trek nu het project afgerond is, is dat Anne Frank luidsprekers verdient die haar werk en haar ervaringen met respect verspreiden. Ze wilde schrijfster worden, maar benadrukt in haar geschriften ook haar dringende behoefte om andere mensen te helpen en een stempel te drukken, 'ik wil nog voortleven ook na mijn dood!', zoals ze het zelf formuleert. Zowel in mijn vertaling als in mijn latere analyse heb ik mijn best gedaan om weer te geven wat deze jonge schrijfster, met een intelligentie en reflecties die met de dag groeiden, in eerste instantie in haar dagboek wilde schrijven. Ik hoop dat ik daar in ieder geval een beetje in geslaagd ben.